

Λιβαδοπονία και ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Δυτικής Θεσσαλίας

I. Β. Μανωλόπουλος

Τμήμα Διοίκησης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων (Δ.Γ.Ε.),
Τ.Ε.Ι.Θ, Σίνδος, 541 01 Θεσσαλονίκη

Περίληψη

Η εργασία αυτή εξετάζει τη σημασία που μπορεί να έχει η λιβαδοπονία στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Δυτ. Θεσσαλίας. Από την τεχνικοοικονομική μας ανάλυση προέκυψε ότι ο νομός Τρικάλων είναι ο πλέον ορεινός, ενώ αντιθέτως της Καρδίτσας ο πιο πεδινός. Αν και οι φυσικές συνθήκες είναι ευνοϊκές για την ανάπτυξη της λιβαδοπονίας, εν τούτοις αυτή δεν έχει αναπτυχθεί στο βαθμό που έπρεπε. Δεδομένου ότι η λιβαδοπονία συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, η οποία αποτελούσε και αποτελεί την αποκλειστική σχεδόν απασχόληση των κατοίκων της ορεινής Δυτ. Θεσσαλίας, η μικρή ανάπτυξη αυτής είχε αρνητικές συνέπειες στο ζωικό κεφάλαιο και ιδιαίτερα στα βοοειδή. Αν και οι υποδομές, όπως κατασκευή δρόμων, ηλεκτροδότηση και τηλεφωνική σύνδεση έχουν βελτιωθεί σχετικά μετά το 1970 στην ορεινή Δυτ. Θεσσαλία εν τούτοις μεγάλο ποσοστό των ορεινών κοινοτήτων (Μεσοχώρα, χωριά Αργιθέας κτλ.) εγκατέλειψε αυτές και εγκαταστάθηκε μόνιμα στα Τρίκαλα, στην Καρδίτσα, στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και σε χώρες του εξωτερικού (Γερμανία, Σουηδία κτλ.). Επειδή το ισοζύγιο κτηνοτροφικών προϊόντων μετά το 1980 συνέχεια επιδεινώνεται, η Ελλάδα πληρώνει για εισαγωγές προϊόντων εκατοντάδες δισεκατομμύρια δραχμές ετησίως. Συμπερασματικά η ανάπτυξη της λιβαδοπονίας σε συνδυασμό με τον οικολογικό αγροτουρισμό και τη δασοκομία μπορούν να σταματήσουν την ερήμωση των ορεινών περιοχών της Δυτ. Θεσσαλίας και να συμβάλουν στην ορθολογική ανάπτυξη αυτής.

Λέξεις κλειδιά: Λιβαδοπονία, ανάπτυξη, ορεινή, Δυτική Θεσσαλία.

Εισαγωγή

Οι φυσικοί πόροι μαζί με την εργασία και το κεφάλαιο αποτελούν τους συντελεστές παραγωγής. Ιδιαίτερα μετά το 1980, όταν η ανεξέλεγκτη χρήση αυτών είχε σοβαρές αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον, επιστήμονες από όλα σχεδόν τα μέρη του κόσμου, οικολογικές και πολιτιστικές οργανώσεις, απλοί άνθρωποι και κυβερνήσεις ασχολούνται όλο και περισσότερο με τη συντήρηση των φυσικών πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και γενικότερα με τη λεγομένη αειφόρο ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα και ειδικά στη Δυτ. Θεσσαλία, οι βοσκότοποι των ορεινών περιοχών αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα ανάπτυξης της κτηνοτροφίας και γενικά επιβίωσης των ανθρώπων, ιδίως κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας και της κατοχής. Σημαντική ήταν η συμβολή των βοσκοτόπων στην ανάπτυξη και στις άλλες ηπείρους. Έτσι αναπτύχθηκε η Λιβαδοπονία, η οποία μελετά τα χαρακτηριστικά, την εξέλιξη και την κατανομή των φυτών των λιβαδιών και επιδιώκει να τα αξιοποιήσει ορθολογικά από οικονομικής και οικολογικής πλευράς (Biswell και Λιάκος 1982). Μεγάλες ερευνητικές προσπάθειες για τη μελέτη των λιβαδιών και τη βελτίωση αυτών γίνονται κυρίως στη

Γερμανία, στην Ολλανδία, στη Μεγ. Βρετανία, στην Αυστρία, στη Γαλλία και στη Νέα Ζηλανδία, αλλά και σε άλλες χώρες του κόσμου.

Στην Ελλάδα η λιβαδική βλάστηση διακρίνεται σε τέσσερις τύπους: α) Ποολίβαδα, όπου τα ποώδη φυτά καλύπτουν πάνω από 85% της συνολικής επιφάνειας των εδαφών, β) Φρυγανολίβαδα, όπου η φρυγανώδης βλάστηση καλύπτει τουλάχιστον το 15% της συνολικής επιφάνειας, γ) Θαμνολίβαδα, όπου η θαμνώδης βλάστηση καλύπτει τουλάχιστον το 15% της συνολικής επιφάνειας και δ) Δασολίβαδα, όπου υπάρχουν διάσπαρτα δασικά δένδρα με υπόροφο από ποώδη ή φρυγανώδη ή θαμνώδη βλάστηση (Παπαναστάσης και Νοϊτσάκης 1992). Σε διάφορες περιφέρειες της χώρας μας έχουν γίνει έρευνες για την απογραφή, την ταξινόμηση, την αξιολόγηση, τη χαρτογράφηση και τη βελτίωση των λιβαδιών (Πλατής και Τεπελή-Μάλαμα 1988, Παπαναστάσης και Πλατής 1989, Πλατής και συν. 1997).

Σε πειράματα που έγιναν διαπιστώθηκε ότι η παραγωγή των λιβαδιών που βόσκονται κυμαίνεται ανάλογα με τον τύπο αυτών και την υψομετρική ζώνη από 50-380 κιλιά το στρέμμα, ενώ η δυνατότητα παραγωγής μπορεί να φθάσει και μέχρι το πενταπλάσιο ανάλογα με την παραγωγικότητα (Νάστης 1994). Η μεγάλη διαφορά οφείλεται βασικά στην υπερβόσκηση και την κακή διαχείριση που επηρεάζονται άμεσα από μερικούς κτηνοτρόφους και τη λιβαδοπονική πολιτική. Θεωρείται ότι η συμμετοχή του κόστους διατροφής στο συνολικό κόστος παραγωγής είναι 40% για την αιγοπροβατοτροφία, 50% για τη σταβλισμένη βοοτροφία, 60% για την πτηνοτροφία και 70% για τη χοιροτροφία. Επίσης, η βελτίωση των λιβαδιών σε συνδυασμό με τα δάση, επιδρά θετικά στη χλωρίδα και την πανίδα και γενικά στη ψυχική ηρεμία του ανθρώπου. Η εργασία αυτή εξετάζει τη σημασία που μπορεί να έχει η λιβαδοπονία στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Δυτ. Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στους νομούς Καρδίτσας και Τρικάλων.

Χρήσεις γης

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 1, το 49,22% της συνολικής έκτασης του νομού Καρδίτσας είναι ορεινό, ενώ του νομού Τρικάλων το 71,20%.

Πίνακας 1. Κατανομή των Δήμων και Κοινοτήτων και της έκτασης της Δυτικής Θεσσαλίας κατά βασικές κατηγορίες χρήσης αυτής το έτος 1991 (σε χιλιάδες στρέμματα).

Δήμοι Κοιν.	Συνολική έκταση	Καλ. εκτάσεις	Κοιν. Δημ. Βοσκ	Ιδιωτ. Βοσκότ.	Δάση	Εκτ. από νερά	Οικισμοί	Λοιπές εκτάσεις
Ν. Καρδίτσας								
*Π 77	1219,0	905,0	110,7	55,0	7,9	36,4	97,9	6,9
*Η 6	118,5	53,6	6,3	20,2	33,3	2,2	2,8	0,1
*Ο 61	1297,7	142,2	350,4	109,3	586,0	53,9	27,0	28,9
Σ 144	2636,0	1100,8	467,4	184,5	627,2	92,5	127,7	35,9
Ν. Τρικάλων								
Π 43	569,2	333,3	127,9	24,0	9,2	16,1	49,7	9,0
Η 18	404,9	123,0	126,3	86,0	42,3	6,8	17,1	3,4
Ο 85	2409,3	197,7	632,1	397,8	1000,0	31,2	58,5	92,0
Σ 146	3383,4	654,0	886,3	507,8	1051,5	54,1	125,3	104,4

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1991. Π=Πεδινή, Η=Ημορεινή, Ο=Ορεινή, *Σ=Σύνολο.

Τόσο ο νομός Καρδίτσας, όσο και ο νομός Τρικάλων έχουν μεγαλύτερα ορεινά ποσοστά δήμων και κοινοτήτων, εκτάσεων και βοσκοτόπων συγκριτικά με τα αντίστοιχα όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος (Πίνακας 2). Ιδιαίτερα ο νομός Τρικάλων είναι από

τους πιο ορεινούς νομούς της χώρας μας (Ε.Σ.Υ.Ε. 1991). Η αναλογία δημοτικών και κοινοτικών βοσκοτόπων προς ιδιωτικούς είναι μεγαλύτερη του νομού Καρδίτσας (3,2) από εκείνης του νομού Τρικάλων (1,58) και γενικά ο μέσος όρος της Δυτ. Θεσσαλίας είναι μεγαλύτερος του αντίστοιχου όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος.

Από τις ορεινές εκτάσεις στο νομό Καρδίτσας το μεγαλύτερο ποσοστό καλύπτουν τα δάση (45,15%), ενώ στο νομό Τρικάλων οι βοσκότοποι (42,74%) (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Ποσοστά (%) των ορεινών Δήμων και Κοινοτήτων και των εκτάσεων της Δυτ. Θεσσαλίας σχετικά με το σύνολο αυτών, καθώς και τα αντίστοιχα μεγέθη όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος το έτος 1991.

Περιοχή	Δήμοι, Κοιν.	*Δ- Κ Βοσκ.	*Ι. Βοσκ.	Εκτάσεις	*Δ-Κ/*Ι
Ελλάδα	36,10	54,03	47,28	42,28	1,54
Θεσσαλία	38,63	45,58	49,83	45,58	1,83
Ν.Καρδίτσας	42,36	74,96	59,24	49,22	3,20
Ν.Τρικάλων	58,21	71,31	78,33	71,20	1,58

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1991. *Δ-Κ= Δημοτικοί-Κοινοτικοί, *Ι= Ιδιωτικοί βοσκότοποι

Κατά την περίοδο 1981-1991 διαπιστώνεται ότι και στους δυο νομούς η ορεινή καλλιεργούμενη έκταση μειώθηκε, κατά 6,69% στο νομό Καρδίτσας και κατά 17,93% στο νομό Τρικάλων. Αυτή η έκταση αξιοποιήθηκε στο νομό Καρδίτσας κυρίως από δημοτικούς, κοινοτικούς και ιδιωτικούς βοσκότοπους και οικισμούς, ενώ στο νομό Τρικάλων κυρίως από ιδιωτικούς βοσκότοπους και δευτερευόντως από αναδασώσεις. Τονίζουμε τη μείωση των κοινοτικών βοσκοτόπων στο νομό Τρικάλων λόγω καταπάτησης αυτών και τη μεγάλη μείωση των οικισμών και άλλων εκτάσεων (αποθήκες, στάβλοι κτλ.), ένεκα μείωσης του πληθυσμού.

Μεταβολές πληθυσμού

Το 1991 το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της Θεσσαλίας ήταν αγροτικό. Συγκεκριμένα στο νομό Καρδίτσας αποτελούσε το 60% του πληθυσμού, ενώ στο νομό Τρικάλων το 54,7%. Τα αντίστοιχα μεγέθη όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος ήταν 40% και 28,4% όπως προκύπτει από τον πίνακα 3.

Πίνακας 3. Κατανομή του πληθυσμού της Δυτ. Θεσσαλίας σε αστικό, ημιαστικό και αγροτικό συγκριτικά με τις αντίστοιχες όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος το έτος 1991.

Περιοχή	Σύνολο	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός
Ελλάδα	10.259.900	6.036.660	1.312.774	2.910.466
Θεσσαλία	734.846	320.519	120.162	294.165
Ν.Καρδίτσας	126.854	30.289	20.410	76.155
Ν.Τρικάλων	138.946	48.962	13.970	76.014

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1991.

Αναφέρουμε ότι τα ανωτέρω μεγέθη και των δύο νομών είναι από τα μεγαλύτερα όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) (Eurostat 1991). Ο πληθυσμός του νομού Καρδίτσας μειώθηκε κατά 12,3% την περίοδο 1961-1971 και κατά 6,1% την περίοδο 1971-1981, ενώ του νομού Τρικάλων μειώθηκε κατά 7,8% την περίοδο 1961-1971 και κατά 0,6% την επόμενη δεκαετία. Αντιθέτως, την περίοδο 1981-1991 ο πληθυσμός του νομού Καρδίτσας αυξήθηκε κατά 1,6% και του νομού Τρικάλων κατά 3,5%.

Η μείωση στις δυο πρώτες δεκαετίες οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μείωση του αγροτικού πληθυσμού (Πίνακας 4) και κυρίως των ορεινών κοινοτήτων των δύο νομών, οι κάτοικοι των οποίων άλλοι εγκαταστάθηκαν στην Καρδίτσα και τα Τρίκαλα, άλλοι στη Λάρισα, το Βόλο, την Αθήνα τη Θεσσαλονίκη και άλλοι μετανάστευσαν κυρίως προς τη Γερμανία, τη Σουηδία κτλ. Έτσι, οι πόλεις της Καρδίτσας και των Τρικάλων αυξήθηκαν κατά 28,44% και 50,26% αντίστοιχα.

Πίνακας 4. Μεταβολή του ποσοστού του αγροτικού πληθυσμού της Δυτ. Θεσσαλίας συγκριτικά με τα αντίστοιχα μεγέθη όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος κατά την περίοδο 1961-1991.

Περιοχή	1961	1971	1981	1991
Ελλάδα	43,8	35,1	30,3	28,4
Θεσσαλία	54,5	48,4	43,2	40,0
Ν. Καρδίτσας	69,3	67,8	63,8	60,0
Ν. Τρικάλων	64,8	59,0	56,1	54,7

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1961,1971, 1981, 1991.

Ωστόσο παρά τη μείωση του πληθυσμού των ορεινών κοινοτήτων των δύο νομών στο διάστημα 1961-1991, αυτός το 1991 εξακολουθούσε να αποτελεί το 18,2% και 22,6% του συνολικού πληθυσμού και το 30,31% και 37,2% του αγροτικού πληθυσμού αυτών, μεγέθη συγκριτικά μεγαλύτερα των αντίστοιχων όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Κατανομή του πληθυσμού της Δυτ. Θεσσαλίας σε πεδινό, ημιορεινό και ορεινό συγκριτικά με τα αντίστοιχα μεγέθη όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος το έτος 1991.

Περιοχή	Σύνολο	Πεδινός	Ημιορεινός	Ορεινός
Ελλάδα	10.259.900	7.083.706	2.236.351	939.843
Θεσσαλίας	734.846	534.808	90.378	109.660
Ν. Καρδίτσας	126.854	97.349	6.419	23.086
Ν. Τρικάλων	138.946	84.015	23.539	31.392

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1991.

Τονίζουμε ότι η μείωση του ορεινού πληθυσμού και των δυο νομών συνεχίστηκε και την επόμενη δεκαετία 1991-2001(Ε.Σ.Υ.Ε. 1991, 2001)

Ζωικό κεφάλαιο και παραγωγή

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων βρίσκεται στην περιοχή των Αγράφων του νομού Καρδίτσας, και στις περιοχές της Μεσοχώρας, των Στουρναρέικων και των Αντιχασίων του νομού Τρικάλων. Στην περίοδο 1969-1992, τα βοοειδή μειώθηκαν κατά 68,29% στο νομό Καρδίτσας και κατά 31,57% στο νομό Τρικάλων (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Εξέλιξη του ζωικού κεφαλαίου της Δυτ. Θεσσαλίας κατά την περίοδο 1969-1992.

	Σύνολο Βοοειδή	Πρόβατα	Αίγες	Χοίροι
Ν. Καρδίτσας				
1969	43.785	179.810	54.085	17.553
1992	13.876	202.390	64.851	17.581
Διαφορά	-29.990	+22.580	+10.766	+28
Ν. Τρικάλων				
1969	26.386	339.077	74.537	8.728
1992	18.055	255.400	117.862	38.529
Διαφορά	-8.331	-83.677	+43.325	+29.801

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Γεωργική Στατιστική, Απογραφή κτηνοτροφικού κεφαλαίου της περιόδου 1969-1992.

Τα πρόβατα και οι αίγες παρουσίασαν αύξηση στο νομό Καρδίτσας κατά 12,55% και 19,90%, ενώ οι χοίροι αυξήθηκαν ελάχιστα (0,15%). Αντίθετα, στο νομό Τρικάλων, εκτός των βοοειδών μειώθηκαν και τα πρόβατα κατά 24,67%, ενώ αισθητά αυξήθηκαν οι αίγες κατά 58,12% και οι χοίροι κατά 341,44%. Η μείωση των βοοειδών και στους δύο νομούς οφείλεται στη μείωση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, κυρίως των ορεινών περιοχών. Η αύξηση των προβάτων και των αιγών στο νομό Καρδίτσας οφείλεται στο καλό σχετικό εισόδημα που απέδιδαν οι αντίστοιχες εκμεταλλεύσεις, ώστε οι κτηνοτρόφοι να ενδιαφέρονται για αυτές. Αντίθετα στο νομό Τρικάλων οι κτηνοτρόφοι ενδιαφέρθηκαν για τις αιγοτροφικές και κυρίως για τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις. Τονίζουμε ότι και στους δυο νομούς διαπιστώσαμε υπερβόσκηση των ορεινών λιβαδιών με αρνητικές συνέπειες για αυτά. Η εξέλιξη του ζωικού κεφαλαίου επέδρασε άμεσα και στη ζωική παραγωγή (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Εξέλιξη της ζωικής παραγωγής της Δυτ. Θεσσαλίας την περίοδο 1971-1992 (σε χιλ.τόνους).

Νομός	Γάλα			Κρέας			
	Αγελάδων	Προβάτων	Αιγών	Βοειδών	Προβάτων	Αιγών	Χοίρων
Καρδίτσας							
1971	35.097	10.295	4.817	3.597	1.929	415	3.165
1992	25.256	15.909	5.954	2.088	2.369	750	3.597
Διαφορά	-9.841	+5.614	+1.137	-1.509	+440	+335	+432
Τρικάλων							
1971	43.589	20.336	7.141	2.575	2.595	576	2.218
1992	13.870	23.086	12.581	2.279	2.809	933	7.334
Διαφορά	-29.719	+2.750	+5.440	-296	+214	+357	+5.116

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Γεωργική Στατιστική. Απογραφή ζωικής παραγωγής περιόδου 1972-1992.

Έτσι, μείωση και στους δύο νομούς επήλθε στο αγελαδινό γάλα και στο βοδινό κρέας, ενώ αύξηση παρουσιάστηκε στο γάλα και στο κρέας των προβάτων και των αιγών καθώς και στο χοιρινό κρέας. Σχετικά με τη διάρθρωση και το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων διαπιστώνεται ότι εκτός των χοιροτροφικών που είχαν κάποια οργάνωση, το μεγαλύτερο

Πίνακας 8. Κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, αριθμός ζώων και μέσος όρος εκμεταλλεύσεων ανά αριθμό ζώων στη Δυτ.Θεσσαλία συγκριτικά με τα αντίστοιχα μεγέθη όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος το έτος 1991.

Περιοχή	Βοοειδή Εκμεταλ.	Αρ. Ζώων	Εκμ/αρ. Ζώων	Πρόβατα εκμεταλ.	Αρ. Ζώων	Εκμ/αρ. Ζώων
Ελλάδα	53.070	594.183	11,19	160.560	8.269.691	51,50
Θεσσαλ.	6.131	78.695	12,87	16.615	1.177.696	70,88
N.Καρδ.	2.702	13.711	5,07	4.478	213.990	47,78
N.Τρικ.	2.014	23.738	11,78	4.981	276.420	55,49
Ελλάδα	<u>Αίγες</u> 202.720	5.188.044	25,59	<u>Χοίροι</u> 32.296	975.848	30,21
Θεσσαλ.	15.607	539.515	34,56	4.959	124.596	25,12
N.Καρδ.	3.450	75.285	21,82	1.947	14.992	7,70
N.Τρικ.	3.834	129.366	37,74	1.599	48.635	30,41

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Γεωργική Στατιστική. Απογραφή κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων την περίοδο 1991.

ποσοστό των υπολοίπων λειτουργούσε με παραδοσιακό τρόπο. Ανάλογα οργανωτικά και επιχειρηματικά προβλήματα που αφορούσαν τη λειτουργία των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων σε δασικούς βοσκότοπους επισημάνθηκαν και σε άλλες περιφέρειες (Στάμου και Χριστοδούλου 1995). Γενικά, εκτός των αιγοτροφικών και χοιροτροφικών

εκμεταλλεύσεων του νομού Τρικάλων, οι υπόλοιπες ήταν μικρότερου μέσου μεγέθους των αντίστοιχων όλης της Θεσσαλίας και της Ελλάδος (Πίνακας 8).

Κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και ανάπτυξη της ορεινής Δυτ.Θεσσαλίας

Η κτηνοτροφία αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί την κυριότερη μορφή απασχόλησης και πηγή του εισοδήματος στις ορεινές περιοχές της Δυτ.Θεσσαλίας. (Μανωλόπουλος 1996). Το κτηνοτροφικό προϊόν συμμετείχε στο καθαρό γεωργικό προϊόν του Ν. Καρδίτσας κατά 20,71% το 1975 και κατά 24% το 1990, ενώ του νομού Τρικάλων κατά 41% και 40,6% αντίστοιχα (Α.Τ.Ε 1990). Σημαντικό εξακολουθούσε να είναι και στην περίοδο 1991-2001. Άλλες οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν σε ορισμένες ορεινές περιοχές της Δυτ. Θεσσαλίας ήταν ο τουρισμός (Μέγδοβας, Ελάτη, Περτούλι) και η δασοκομία. Αν και οι υποδομές, όπως η κατασκευή δρόμων, η ηλεκτροδότηση, η τηλεφωνική σύνδεση κτλ. βελτιώθηκαν σχετικά μετά το 1970 στην ορεινή Δυτ. Θεσσαλία, εν τούτοις μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού των ορεινών κοινοτήτων (Μεσοχώρα, χωριά Αργιθέας κτλ.) εγκατέλειψαν αυτές και εγκαταστάθηκαν σε άλλα μέρη όπως αναφέραμε και προηγουμένως. Τονίζουμε ωστόσο τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που σημειώθηκαν στην περίοδο 1991-2001 σε διάφορες περιοχές όχι μόνο της Ελλάδος, αλλά και της Ευρώπης, των Η.Π.Α, της Ιαπωνίας και σχεδόν σε όλα τα μέρη του κόσμου. Γενικά και οι δύο νομοί είχαν από τα χαμηλότερα κατά κεφαλή εισοδήματα στην Ελλάδα. Ήτοι το 1999, ο νομός Καρδίτσας ήταν στην 36^η θέση και ο νομός Τρικάλων στην 41^η (Ε.Σ.Υ.Ε. 2001). Επειδή το ισοζύγιο κτηνοτροφικών προϊόντων μετά το 1980 συνέχεια επιδεινώνεται, η Ελλάδα πληρώνει κάθε χρόνο εκατοντάδες δισεκατομμύρια δραχμές (Ευρώ το τρέχον έτος).

Αναφέρουμε ότι μετά το 1990 η αύξηση της ανταγωνιστικότητας λόγω της παγκοσμιοποίησης δημιούργησε πολλά προβλήματα σε πολλές ελληνικές επιχειρήσεις (βιομηχανικές, κτηνοτροφικές κτλ.), λόγω της διάρθρωσης αυτών και του τρόπου λειτουργίας των. Παρά τα προστατευτικά μέτρα που επέβαλαν πρόσφατα οι Η.Π.Α στο χάλυβα και στη γεωργία, εν τούτοις στην Υπουργική σύνοδο του Ο.Α.Σ.Α στις 15 και 16 Μαΐου, στο τελικό κοινό ανακοινωθέν απορρίφθηκαν κατηγορηματικά αυτά. Έτσι αναμένεται ότι στην τρέχουσα δεκαετία θα επιβιώσουν μόνο εκείνες οι επιχειρήσεις που θα προσαρμοσθούν στις νέες οικονομικές συνθήκες.

Συμπεράσματα

Η κτηνοτροφία αποτέλεσε τον κυριότερο οικονομικό και κοινωνικό παράγοντα της ορεινής Δυτικής Θεσσαλίας αλλά και γενικότερα της ανάπτυξης των δύο νομών Τρικάλων και Καρδίτσας. Επίσης σε μικρότερο βαθμό, αναπτύχθηκε μετά το 1980 σε μερικές περιοχές αυτής όπως Ελάτης, Περτουλίου και Μέγδοβα ο τουρισμός, αλλά και η δασοκομία. Παρά τη βελτίωση των υποδομών στην περιοχή μετά το 1970, μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού εγκατέλειψε την περιοχή και εγκαταστάθηκε σε αστικά κέντρα της Θεσσαλίας, την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη αλλά και σε χώρες του εξωτερικού. Από το σύνολο των χρημάτων που διατέθηκαν για εκτέλεση δημοτικών και κοινοτικών έργων, μικρό μόνο ποσοστό αφορούσε τη λιβαδοπονία. Η ανάπτυξη της λιβαδοπονίας σε συνδυασμό με τον οικολογικό αγροτουρισμό και τη δασοκομία μπορούν να σταματήσουν την ερήμωση της Δυτ.Θεσσαλίας και να συμβάλουν στην οικονομική, κοινωνική και οικολογική ανάπτυξη αυτής, λαμβάνοντας υπόψη τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που υπάρχουν σε πόλεις της Ελλάδος, αλλά και του εξωτερικού.

Βιβλιογραφία

- A.T.E. 1990. Στατιστικά στοιχεία φυτικού και κτηνοτροφικού προϊόντος όλων των νομών της Ελλάδος την περίοδο 1974-1990, Αθήνα.
- Bisweel, H. και Λ. Γ. Λιάκος. 1982. Λιβαδοπονική, Θεσσαλονίκη, σελ. 406.
- Ε.Σ.Υ.Ε. Απογραφές πληθυσμού των ετών 1961, 1971, 1981, 1991, 2001.
- Μανωλόπουλος, Ι. 1996. Η σημασία της κτηνοτροφίας στην γεωργική και περιφερειακή ανάπτυξη του νομού Καρδίτσας, σελ. 112. 7^ο Πανελλήνιο Κτηνιατρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη 28 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου. Ελληνική Κτηνιατρική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη.
- Μανωλόπουλος, Ι. 1997. Η σημασία των λειμώνων και κτηνοτροφικών φυτών του νομού Τρικάλων στην ανάπτυξη αυτού, σελ. 161-165. Αειφορική αξιοποίηση λιβαδιών και λειμώνων. (Β.Π. Παπαναστάσης, εκδότης). Πρακτικά 1^ο Πανελληνίου Λιβαδοπονικού Συνεδρίου. Δράμα 6-8 Νοεμβρίου 1996. Ελληνική Λιβαδοπονική Εταιρεία. Δημ. Νο. 4.
- Νάσσης, Α. 1994. Η συμβολή των λιβαδιών στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας της Ελλάδος, Πρακτικά Επιστ. Ημερίδας, Λιβάδια και αγροτική ανάπτυξη, σελ.17-24.
- Παπαναστάσης, Β. και Π. Πλατής. 1989. Βοσκόμενες δασικές εκτάσεις του νομού Ξάνθης. Πρόγραμμα Απογραφής Βοσκοτόπων Βόρειας Ελλάδας, Θεσσαλονίκη Ι.Δ.Ε.Θ. Δελτίο Νο 2. σελ 16.
- Παπαναστάσης Β. και Β. Νοϊτσάκης. 1992. Λιβαδική Οικολογία, Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη, Θεσσαλονίκη.
- Πλατής, Π. και Α. Τεπελή-Μάλαμα. 1988. Αποτελέσματα της απογραφής βοσκόμενων δασικών εκτάσεων στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης, σελ 287-302. Πρακτικά 1^ο Πανελληνίου Δασολογικού Συνεδρίου, Λάρισα 5-7 Οκτωβρίου 1988.
- Πλατής, Π., Ι. Μελιάδης, Θ. Παπαχρήστου και Β. Παπαναστάσης. 1997. Έρευνα για την κατάρτιση συστήματος απογραφής, ταξινόμησης, αξιολόγησης και χαρτογράφησης βοσκόμενων δασικών εκτάσεων Μενοικίου όρους Ν. Δράμας για τον προσδιορισμό της παραγωγικότητας, σελ. 37-45. Αειφορική αξιοποίηση λιβαδιών και λειμώνων (Β.Π. Παπαναστάσης, εκδότης). Πρακτικά 1^ο Πανελληνίου Λιβαδοπονικού Συνεδρίου. Δράμα 6-8 Νοεμβρίου 1996. Ελληνική Λιβαδοπονική Εταιρεία. Δημ. Νο. 4.
- Στάμου, Ν. 1985. Βοσκότοποι και δασική οικονομία, σελ. 214-225. Επιστημονική Επετ., Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος.
- Στάμου Ν. και Α. Χριστοδούλου. 1995. Η κοινωνικοοικονομική διάσταση των σχέσεων δάσους, βοσκής και το πρόβλημα των δασικών πυρκαγιών. Ημερίδα της Ελληνικής Λιβαδοπονικής Εταιρείας, Θεσσαλονίκη. σελ 72-99

Rangeland and development of the mountain areas of the West Thessaly

I.V. Manolopoulos

T.E.I.T, Depart. Farm Business Administrations,
541 01 Thessaloniki, Greece

Summary

This paper examines the importance that rangelands could have on the development of the mountain areas of the west Thessaly. The results based on **economic analysis** indicated that the prefecture of Trikala is the more mountainous in Thessaly. During the period 1961-2001 the agricultural population, the cattle breeding and the livestock production of the mountain areas to the west Thessaly decreased. The cattle-breeding sector contributes a lot to the total regional sector.

Key words: Rangeland, development, mountain, West Thessaly.